

פנינים

וּפּרפּראוֹת נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת בלק – אבות ו"

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com - 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

דווקא על מצוה זו, שאותה מקיימים אלו שהוא מבקש לעקור? אלא מובא בשם הגר"א מוילנא זי"ע יישוב נפלא: מובא במדרש שהקב"ה אמר לבלעם: אם תעקור את עם ישראל – מי יקיים את התורה, והלא חזרתי על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה, אלא ישראל? השיב בלעם: אני אקיים את התורה!... וכאן בדבריה, השיבה לו האתון על טענתו זו, ברומזה לו דווקא על שלושת הרגלים, שאותם מקיימים ישראל. ואמרה לו: אתה, בלעם, לא יכול לקיים את מצות העליה לרגל, שהרי אתה חגור וסומא באחת מעיניך, ופטור ממצוות הראיה ככתוב: "שלוש פעמים יראה לך כל זכורך את פני האדון ה'", יצא זה שסומא ואינו רואה, שפטור ממצוות הראיה, וא"כ אין אתה יכול כבר לקיים את כל התורה...

גם הגה"ק בעל הכתנות אור זי"ע הסביר ויישב את הרש"י הנ"ל למה דווקא רמז לו – "אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה" – באופן נפלא ומרתק! מצינו בגמרא (מכות כג.) "אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדות, כאילו עובד עבודה זרה! ולמה? מכיוון שכתוב (שמות לד.) 'אלוהי מסכה לא תעשה לך', ומיד כתוב בסמוך 'את חג המצות תשמור', משמע שכל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה. ורש"י מפרש שם, שהכוונה גם למבזה את חול המועד, שאף הוא כעובד עבודה זרה. ועל כך מקשים: מנין לקח זאת רש"י? ממשך בעל הכתנות אור זי"ע וכותב: שמעתי מרבותי פירוש נאה ומתקבל. דלכאורה מה העניין באמת, שהמבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה? אלא אפשר לומר, על פי מה שכתבו המפרשים בטעם שצויה ה' לחוג שלוש רגלים, שהיא משום שבני ישראל עבדו את העגל בגלל הטעות בשעה השישית, וכמאמר הגמרא (שבת פט.) "אמר רבי יהושע בן לוי: מהו שכתוב בחטא העגל, 'יזרא העם כי בושש משוה' – אל תקרי בושש, אלא בא ששן שמשוה הכמיה שיבוא לסוף ארבעים יום בשעה השישית, ובא השמן ובלבל אותם ואמר: משה מת! ואז עשו את העגל. וכנגד שש שעות אלו צויה הקב"ה לחוג שלוש רגלים, שהם המשה עשר יום (שבעה ימי פסח, שבעה ימי מכות ויום אחד שבועות), ובחמשה עשר יום ישנם שלוש מאות ושישים שעות, שהם שישים פעמים שש שעות, כדי שיתבטל חטא העגל בשישים... ולכן מובן מדוע 'כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה', שכן ביזוי המועדות מעורר עליו את חטא העגל, ולכן הוא כעובד עבודה זרה. ומכאן לקח רש"י את חידושו שהדברים אמורים גם במבזה את חול המועד, שהרי שעות חול המועד גם הם בכלל מנין השעות המבטלות את שש שעות העגל בשישים. ולפי כל זה נבין, למה בחרה דווקא האתון לומר לבלעם – "למה הכיתני שלוש רגלים ורמזה לו שאתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה", כי בהמשך הפרשה כשלבן הפין לקלל את עם ישראל כתוב (כד.א) "וישת אל המדבר פניו" – ומסביר התרגום שהכוונה ששם פניו לכיוון המדבר בכדי להזכיר את חטא העגל שעשו ישראל במדבר בכדי שתחול עליהם הקללה, ולכן השיב לו הקב"ה ע"י האתון תשובה ניצחת: מיפשו! אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה, והרי על ידי שהוגגים את הרגלים – כבר סר והתבטל מעליהם חטא העגל, ולא תוכל לעוררו מחדש!... – והדברים נפלאים מאד!...

ויאמר בלעם אל מלאך ה' הטאתי כי לא ידעתי כי אתה ניצב לקראתי בדרך וכו' (כב.לד)

שאל הגה"ק רבי יצחק עראמה בעל העקידה זי"ע אם לא ידע, מה חטא נמצא בידו, מה אשם בו, הרי לא ידע? אלא כך הוא הפירוש: "הטאתי" – הטאתי בזמן אחר, בחטא אחר, לכן נתכסו עיני ערפילים ולא ידעתי כי אתה ניצב לקראתי – ולא ידעתי עכשיו כי אתה, המלאך, ניצב לקראתי, כי עבירה אחת מטביעה חותמה על השגותי הרוחניות של האדם!...

ויאמר אלוקים אל בלעם לא תלך עמם לא תאור את העם כי ברוך הוא (כב.יב)

"לא תלך עמם". אמר לו: אם כן אקללם במקומי, אמר לו: "לא תאור את העם. אמר לו: אם כן אברכם, אמר לו: אינם צריכים לברכתך, "כי ברוך הוא. משל אומרים לצרעה: לא מדובשיך ולא מעוקציד (רש"י). בלי ספק הדברים תמוהים ביותר: וכי מה זה היה לו, לבלעם, שהתהפך ברנע כמשוגע, מקללה לברכה? היכן שמענו שאדם המבקש לקלל ואינו מצליח, אומר: ניהא, אם אי אפשר לקלל, לפחות אברך? הלא דבר חסר הגיון הוא זה! אלא מובא בספר גנזי יוסף הסבר נאה בשם קדמונים: מצינו במדרש (שיר השירים רבה ב. מא), "מפני מה היתה רבקה עקרה? כדי שלא יאמרו שברכת רשעים (לבן וסיעתו), שבירכו אותה 'אהותנו את היי לאלפי רבבה', נשאה פירות והתקיימה". ומכאן, שברכת רשעים היא בעצם קללה, שהרי הברכה שקיבלה רבקה רק הויקה לה ובגללה נעשתה עקרה. ואם כן, זו היתה גם כוונתו המרושעת של בלעם, וכך הוא אמר להקב"ה: אם איני יכול לקללם, אם כן אברכם, וכוונתו היתה שברכתו תזיק להם כפי שברכת הרשעים הויקה לרבקה. אולם טעה בלעם טעות המורה, משום שכל זה היה שייך לגבי רבקה, כי מכיוון שלא נתברכה מפי הקב"ה קודם שבירכוה לבן וסיעתו, אז אם היתה נפקדת מיד – היו אומרים שברכתם עשתה פירות, ולכן היה הכרח שתהיה רבקה עקרה, כדי שידעו הכל שלא היתה כל תועלת בברכתם. אבל מי שהכל יודעים שכבר התברך מפי הקב"ה, ורק לאחר מכן בירכוהו גם רשעים, במקרה כזה ודאי שברכת הרשעים לא תזיק, כי מי פתי יסור הנה לומר שברכת רשעים נשאה פירות, הלא הכל יודעים שהקב"ה בירך אותו עוד קודם לכן! וזה מה שהקב"ה השיב לבלעם: "כי ברוך הוא" – אני ברכתם עוד לפניך, ואם כן ברכתך כבר לא תוכל להזיק להם!...

ויחרא אף ה' כי הולך הוא (כב.כב)

הגה"ק רבי יעקב עמדין – היעב"ץ זי"ע מביא בשם אביו הגה"ק החכם צבי זי"ע פירוש נפלא על פסוק זה בהקדם שאלה ששאל: לכאורה, איך יתכן שחרה אף ה' בבלעם, כפי שנאמר במפורש בפסוק זה, והלא אמרו חז"ל (ברכות ז.) "אמר רבי אלעזר: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי – לא נשתתיר מישראל ח"ו שריר ופליט. וזהו מה שאמר בלעם לבלק: 'מה אקוב לא קבה אל ומה אועזם לא זעם ה'', מלמד שכל אותן הימים לא זעם ה' ולכן לא יכל לחול קללתו של בלעם על ישראל" – והרי כאן בפסוק נאמר במפורש שחרה אפו של הקב"ה? אולם, הפסוק עצמו מיישב קושיא זו באמרו "כי הולך הוא", דהיינו: אכן באותו רגע הקב"ה כעס, אולם בלעם לא יכול היה לנצל זאת ולקלל את ישראל, משום שהיה אז מהלך, שאינו יכול לכוון היטב, כמו שאמרו לגבי מתפלל: היה רוכב על החמור והגיע זמן התפילה – יירד, היה מהלך בדרך והגיע זמן התפילה – יעמוד, (שולחן ערוך אורח חיים סימן צד), וכדי לקלל היה בלעם צריך כוונה עצומה, כמו שאמרו (ברכות ז.) שאין כל בריה יכולה לכוון אותה שעה חוץ ממנו, ומשום כך לא יכול היה בלעם לנצל את רגע הכעס של הקב"ה עליו כדי לקלל את ישראל, שהרי "כי הולך הוא"!

ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי כי היכתני זה שלוש רגלים (כב.כח)

"רמו לו: אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה" (רש"י). נשאלת השאלה, וכי רק את שלושת הרגלים מקיימים ישראל? למה רמז לו

ואילו המגיד מרובנא זי"ע תירץ שאלה זו כדרכו במשל: ע"פ מה שאנו אומרים בוידוי: "על הטא שהטאנו לפניך ביודעים ובלא יודעים", וגם שם נשאלת אותה שאלה: מילא הטא שהטאנו ביודעים – הייבים אנו לשוב עליו ולהכות עליו "על הטא". אבל מה אשמים אנו על הטא שהטאנו בלא יודעים? אלא הדבר יובן, כאמור, במשל: מעשה בעשיר אחד, שהיפיש אפיקים להשקיע בהם את כספו, מה עשה, שכר אומן אחד, שיצר כלים עדינים מלאכת מהשבת, שכר בעבורו בית מלאכה, רכש את כל כלי האומנות שנוקק להם ושילם לו משכורת מכובדת מידי חודש בחודשו. השניים החליטו, כי יתחלקו ביניהם ברווחים ממכירת המוצרים. האומן החל בעבודתו, והעשיר עמד בהתחייבותו. יום אחד מצא העשיר את האומן ברחוב העיר, בשעות העבודה. חשש האומן, שהעשיר יחשוד בו, שהוא מטייל להנאתו, בשעה שהוא אמור לעבוד. פנה אליו ואמר לו: "אני הולך לצרכי עבודתי. כלי פלוני אבד לי, ואני הולך לקנותו". שמע העשיר, ואמר לו הרישית: "מיום זה ואילך, ההסכם בינינו בטל ומבוטל. פנה את בית המלאכה והשב לי את הכלים!" האומן לא האמין למשמע אוזניו: "מה קרה, על מה הרי האף הגדול הזה, על כלי שאבד? הרי אני הולך לקנות אותו מכספי, לא בקשתי ממך את תמורתו?" ענה העשיר, "לא", "איני חס על הכלי ולא על מחירו. אבל מכילי זה נוכחתי לדעת, שאתה אוכל להם חנם ואינך מייצר מאומה! כי אם היית עוסק במלאכתך תדיר – הרי היית משתמש בכלי בכל עת, והוא לא היה יכול להעלם!"... והנמשל: השכחה והוסר הידיעה אינה עוון, והטא שנעשה מחמתה הריהו כאונס גמור. אבל השכחה והוסר הידיעה מעידה על השוכח והאינו יודע, שהוא אינו שרוי בעולם של קבלת עול ועבודת ה', של יראת הטא והדרת הדין – ועל כך יענשו!.. כן הוא הדבר אצל בלעם: "הטאתי כי לא ידעתי!" – מהו החטא? הרי הוא לא ידע? התירוץ הוא: נכון! לא ידעת, אי אפשר לחייב אותך, אך זה שנתת לעצמך לא לדעת מעידה עליך שהנך "ליץ" "קוסם ומכשף" חסר תוחלת!...

עוד נשא המגיד מרובנא זי"ע את משלו על עניין השכחה והוסר הידיעה ואמר: מעשה באדם אחד שבא לפני חבירו למכס עימו עצה. הוא חייב סכום כסף רב לפלוני, וזמן הפרעון עבר זה מכבר. הנושה נוגש בו להחזיר את המעות, ואין בידו לפרוע – מה יעשה? ענהו החבר: "עצתי היא, שתתחזה כמטורף. כאשר יבוא לדרוש את כספו, תתחיל למצמצם בעיניך, לעוות את פיד, למפוח בידך ולרקוע ברגלך. הוא יחשוב שהשתגעת וירפה ממך!" עשה כעצתו, פזל בעיניו ורקרק בשפתיו, והנושה ראה עם מי יש לו עסק, אמר לעצמו: השתגע הבחור... ומשך בכתפיו ועזבו לנפשו. כעבור כמה ימים בא הלווה אל אותו חבר (היועץ) בשנית, ובקש ממנו הלוואה לכמה ימים. הלווה. כעבור שבוע תבע את כספו – והלה מצמצם בעיניו, טפח בידיו ויצא במחול שומים... סטר לו חבירו על לחיו וקרא: "בוש והכלם! הרי עצה זו – אני נתתה לך, האם נתתה לך כדי שתפעל בה כנגדי?!..." האי!! – והנמשל: הקב"ה הוא שברא את השכחה, כדי שתהיה לתועלת לעבודת ה'. למשל, אדם, ששוכח את תלמודו, מתאמץ בכפלים בלימודו. אדם, ששוכח את עברו, יכול למתוח עליו קו ולהתחיל מחדש בעבודת ה' תמה, בלי שעברותיו יטרידוהו ויבלבלוהו. ולולי היה האדם מסיח את דעתו מיום המוות – לא היה מקים משפחה, ולא היה בונה בית דירה. הקב"ה ברא איפוא את השכחה לתועלת האדם – והאדם הולך ומנצל אותה כנגד בוראו, לשכוח את עבודתו, הלא אין לך עיוות וכפיות טובה גדולים מאלו! ועל כך כבר נאמר (דברים לב. יח) "צור ילדך תשי ותשכח א-ל מחוללך" – "צור ילדך תשי" – הקב"ה ברא אותך עם טבע הנשיה והשכחה, ומה עשית בו? "ותשכח א-ל מחוללך"...

וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותחי עליו רוח אלוקים (כד.ב)

ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה, אמר: ראוי שתשרה עליהם שכניה (בבא בתרא ס.). **ב"ק מרן אדמו"ר ממוישקולץ שליט"א** נוהג תמיד לומר לתלמידיו ושיבתו את דברי **הבעל שם טוב** הק' זי"ע בפירוש פסוק זה, כך: לפעמים, אנו מוצאים בלומדי תורה, שמתנצחים שני למדנים אחד עם השני כפלפול ואינם מוכנים להודות על האמת, האחד שואף לסתור דברי חבירו למרות שידוע כי הצדק עמו... ובאמת, אין זו דרך התורה! אסור ללמוד ולהתפלפל על מנת לקנטר חלילה. כי רק מי שמבקש בלימודו את האמת, אמינותה של תורה, זוכה להשראת השכינה. וזה ששייבה בלעם לישראל בנבואתו: "שאין פתחיהן זה כנגד זה", הפה הוא פתח שממנו החכמה יוצאת, ובראותו שאין מפלפלים בחכמה "זה כנגד זה", היינו לנצח ולסתור, אלא מחפשים האמת ומתכוונים לשם שמים, מיד אמר: ראוי שתשרה עליהם שכניה...

ויחר אף בלק אל בלעם ויספך כפיו ויאמר בלק אל בלעם לקב אויבי קראתיך והנה ברכת ברכך זה שלוש פעמים (כד.י)

מוכא בספר חסד לאברהם להגה"ק החיד"א זי"ע כי בשנה פשוטה ישנם שנ"ד ימים. רכ"ב ימים שאומרים בהם תחנון הם ימי דין, וקל"ב ימים שאין אומרים בהם תחנון (מועדים ימים מיוחדים חודש ניסן וכו') הם ימי הרחמים והרחון. ולפי זה אמר הגה"ק **בעל החתם סופר זי"ע**, זהו מה שרצה בלק מבלעם, "לקב אויבי" – שיקלל את הקל"ב ימים, ימי הרחמים והרחון, וישליט גם עליהם את מידת הדין, ויהיו כל הימים תחת שלטון הדין והרגוז. והקב"ה הפך את הקללה לברכה וברך את הרכ"ב ימים שיהיו גם הם ימי רחמים ורחון. ויהיו אפוא כל הימים תחת מידת הרחמים. וזה מה שאומר בלק לבלעם: "לקב" אויבי לקהתיך" – אני רציתי שתקלל את אותם "קל"ב ימים, ותהפוך אותם מימי רחמים לימי דין, והנה לא רק שלא קללת אותם, אלא "והנה ברכת ברכך" – גם את אותם רכ"ב ימים שכבר היו ימי דין, הלכת והפכת אותם לימי רחמים...

פרקי אבות – פרק ו'
כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה וכו' ומלבשתו ענוה ויראה (ו')

להבנת אופן נוסף בפירוש המשנה, נביא בפניכם את הסיפור הבא: הגה"ק רבי עקיבא איגר זי"ע, הודמן פעם לשבות בעיר אחת יחד עם הגה"ק מליסא בעל ה**נתיבות המשפט** זי"ע. הם התפללו יחד בבית הכנסת, ובקריאת התורה נתכבד הגרעק"א לעלות "שלישי" – העליה היותר מכובדת. אבל מיד כשהכריזו בשמו יעמוד וכו', נשתנתה צורתו, והתעלף... קמה מהומה, ולא ידעו הנאספים פשר הדבר – מדוע ועל מה חש הגרעק"א ברע, בפתע פתאום... אבל רק הגאון מליסא, בדעתו הרחבת, ידע והבין מה זה ועל מה זה. הוא ירד לסוף דעתו של הגרעק"א, שהתעלף אך ורק לסיבת הפגיעה הנוראה" בכבוד התורה, על שקראוהו לעלות "שלישי", ודילגו על רבה של ליסא. הוא גם שיער בנפשו, ששום דבר לא יעורר את רעק"א, ולא ירגיע את נפשו, וזאת הפסת דעתו על ה"עלכון" וה"חילול" שנעשה... גזן הגאון מליסא לאוזניו ולחש: "ידע מר, שמה שכיבדוהו עם ה"עליה", הוא משום שקחילתו פונוא – גדולה מקחילתי ליסא, ובדין הוא שיטול חלק בראש בגין כבוד עירו"... כשמוע רעק"א את דברי הרב מליסא, נתיישבה דעתו הקדושה, אור כוח ועוז, וניגש לברך ברכת התורה... עד כאן סיפור הדברים. כשסיפרו פעם לפני הגה"ק בעל החזון איש זי"ע את הסיפור הנ"ל, שאל מאן דהו את החזון איש, האם אמת נכון הדבר שרבי עקיבא איגר התעלף אך ורק משום שכיבדו אותו ולא את חבירו החוות דעת ב"עליה" המגיעה לו לפי דעתו? השיב החזון איש: "אם הוא נכון איני יודע", "אבל כפי ידיעת התורה של רבי עקיבא איגר – יתכן וגם יתכן!..." והמשיך להסביר: כי הרי משנה מפורשת היא באבות: "שאהת מהדברים בה זוכה" ה"לומד תורה לשמה" היא – "ומלבשתו ענוה ויראה", משמע, ששני הדברים כרוכים יחד, ואם ח"ו הוא מרגיש לפתע שענוותנותו נפגמת, מיד הוא נזהר ביראה ובפחד!...

כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה וכו' ומכשרתו להיות צדיק וחסיד (ו')

"להיות צדיק" – הולך בתומו ואינו עושה עוולה, אלא מצדיק דרכיו בקו ובחכרעת משפט. "חסיד" – עושה לפניו משורת הדין (רש"י). לפנינו סיפור מדהים על הגה"ק רבי משה פיינשטיין בעל האגרות משה זי"ע ההמחיש את פירושו של רש"י ומראה בעליל, כיצד העוסק בתורה לשמה, מכשרתו להיות "חסיד" – לעשות לפניו משורת הדין. וכך מסופר: אברך מארץ ישראל, הסתבך באיוז "שאלה" הלכתית, והחליט להתקשר אל גאון הדור, רבי משה זי"ע. השעה – שעה עשר בבוקר, והלה לא תפס שבניו יורק, השעה – שלוש לפנות בוקר... הלה מחיג את המספרים, ורבי משה בעצמו מרים את שפופרת הטלפון. האישי מציע את שאלתו, ומחכה לתשובת "פוסק הדור". לפתע הוא מבחין ב... שְׁהִיָּה. רבי משה מתנצל בפני האברך, ומבקש ממנו לחכות מספר דקות. העניין היה מוזר. הלא כל התורה כולה מונחת ל"פוסק הדור", כבקופסה. מה לו לחפש בספרים, לעיין במקורות?... כעבור איזה רגעים, חוזר רבי משה ופוסק את השאלה ב"פסק" ברור. לאחר מכן, הוא מבקש לשמו של השואל וכתובת שלו... השואל תמה, מה צורך יש לרבי משה בפרטים הללו, אבל כמוכן, מסר לו, את אשר דרש הימנו... שבוע לאחר השיחה עם גדול הדור, מקבל האברך בדואר, המחאה מהגאון רבי משה פיינשטיין, בצירוף כתב הסבר: כאשר התקשרתם אלי בשעה שלוש לפנות בוקר, לקחתי לי זמן מה ליטול ידי, ולברך ברכת התורה, במרם אישי על השאלה ששאלתם. למרות שידעתי בכיור, שהנכם מוכנים לשלם דמי שיחה, מרגיש אני חובה בעצמי להחזיר לכם תשלומין, בשווי של חמש דקות שיחה, על הזמן שהיכתם עלי. כי הלא, זה היה למוכתי, שלא אדבר ב"לימוד" לפני הברכה... וזו היא הכוונה, כל הלומד תורה לשמה מכשרתו להיות חסיד! – עושה לפניו משורת הדין...

הדפסת והפצת גליון זה - נדבת ידידנו ומכובדנו רבי ראמין כהן הי"ו
לע"נ אביו הצדיק רבי ציון בן רבי ראובן כהן זצ"ל – נלב"ע י"ז תמוז
ולע"נ אחיו ר' רפאל משה בן רבי ציון זצ"ל – נלב"ע כ"ז תמוז – ת.נ.צ.ב.ה.